

Wetenschappelijk Onderzoek- en
Documentatiecentrum

Cahier 2023-11

Rechtsbijstandsverlening in kinderopvangtoeslagzaken

*De doorwerking van de zelfredzaamheidstoets in
bezwaarprocedures tegen de Belastingdienst
over kinderopvangtoeslagzaken tussen 2011-
2021*

Samenvatting

Cahier 2023-11

Rechtsbijstandsverlening in kinderopvangtoeslagzaken

*De doorwerking van de zelfredzaamheidstoets in
bezwaarprocedures tegen de Belastingdienst
over kinderopvangtoeslagzaken tussen 2011-
2021*

Samenvatting

W.J.Verhoeven
M.S. Hoekstra
R.R. den Bak
G. Teeuwen
R.S. Wouda

m.m.v. E.M.T. Beenakkers

Cahier

De reeks Cahier omvat de rapporten van onderzoek dat door en in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en documentatie Centrum is verricht. Opname in de reeks betekent niet dat de inhoud van de rapporten het standpunt van de Minister van Justitie en Veiligheid weergeeft.

Alle rapporten van het WODC zijn gratis te downloaden van [WODC Repository](#).

Samenvatting

Inleiding

De zeer strikte werkwijze van de Belastingdienst rondom de kinderopvangtoeslag heeft enorme consequenties gehad: voor ouders, voor de politiek, voor de rechtspraak en voor de uitvoeringspraktijk. Dat hebben verschillende commissies en onderzoeken in de afgelopen drie jaar duidelijk gemaakt. Toch is er een onderwerp dat tot nu toe nog onderbelicht bleef. Konden gedupeerde ouders voldoende juridische ondersteuning krijgen van een advocaat of stonden ze er alleen voor in hun procedures tegen de Belastingdienst?

Mensen met een laag inkomen kunnen vragen om subsidie voor een advocaat, een zogenoemde toevoeging. De Raad voor Rechtsbijstand beslist daarover op basis van wet- en regelgeving. Ouders die slachtoffer werden van de kinderopvangtoeslagaffaire die in bezwaar wilden tegen de Belastingdienst werd zo'n toevoeging vaak geweigerd. Gedupeerde ouders stonden daardoor meestal alleen in bezwaarprocedures tegen de Belastingdienst. Of ze zagen helemaal af van een procedure. Vanaf eind 2020 kwam dit in verschillende mediaberichten¹ en moties van Kamerleden² aan de orde.

Dit onderzoek laat zien hoe het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand functioneerde in bezwaarzaken tegen de Belastingdienst in de periode dat de kinderopvangtoeslagaffaire speelde (2011 tot en met 2021). Ook laat het onderzoek zien welke verbeteringen mogelijk zijn. Daarmee levert het een bijdrage aan de bredere discussie over het verstevigen van de rechtspositie van burgers tegenover de overheid.

Conclusie: het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand heeft in kinderopvangtoeslagzaken onvoldoende gefunctioneerd. Randvoorwaarden voor het bereiken van het nagestreefde resultaat van de zelfredzaamheidstoets schoten tekort. Ook werd het toevoegbeleid van de Raad voor Rechtsbijstand als strikt ervaren.

Het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand zorgt ervoor dat iedereen in Nederland toegang heeft tot het recht, ook burgers met een kleine beurs. Er zijn wel voorwaarden verbonden aan gesubsidieerde rechtsbijstand, omdat het met publieke middelen wordt gefinancierd. Deze zijn beschreven in de Wet op de rechtsbijstand (Wrb) en het Besluit rechtsbijstand- en toevoegingscriteria (Brt). De kerngedachte van de Wrb is dat gesubsidieerde rechtsbijstand alleen verleend moet worden als dat echt nodig is. Daarbij wordt ervan uitgegaan dat burgers zelfredzaam zijn. Dat wil zeggen dat ze in staat zijn om bepaalde zaken zelf af te handelen. Onder zelf afhandelen valt ook het met hulp van het eigen netwerk regelen of met laagdrempelige professionele (eerstelijns)hulp, zoals het Juridisch loket (JL) of sociaal raadsliden. Volgens de wet is er daarom geen recht op een gesubsidieerde advocaat (toevoeging) in een zaak die de aanvrager zelf kan afhandelen. Zo worden burgers geacht om zelf de bezwaren te kunnen doen tegen besluiten van de Belastingdienst, die alleen gaan over een geschil van rekenkundige aard. Kinderopvangtoeslagzaken werden in veel gevallen gezien als geschillen van rekenkundige aard. Een toevoeging kan in zulke zaken alleen bij hoge

¹ Van Ammelrooy, P. (2021). Overheid weigerde slachtoffers van toeslagenschandaal jarenlang gratis rechtsbijstand. *De Volkskrant*, 10 februari 2021. Geraadpleegd op 11 januari 2023 via ['Overheid weigerde slachtoffers van toeslagenschandaal jarenlang gratis rechtsbijstand' \(volkskrant.nl\)](https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/overheid-weigerde-slachtoffers-van-toeslagenschandaal-jarenlang-gratis-rechtsbijstand~d6e01102-923d-4100-9111-321111111111).
RTL Nieuws (10 februari 2021). Slachtoffers toeslagenaffaire jarenlang rechtsbijstand geweigerd: 'Grof schandaal'. *RTL Nieuws*, 10 februari 2021. Geraadpleegd op 11 januari 2023 via [Slachtoffers toeslagenaffaire jarenlang rechtsbijstand geweigerd: 'Grof schandaal' | RTL Nieuws](https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/2021/02/slachtoffers-toeslagenaffaire-jarenlang-rechtsbijstand-geweigerd-grof-schandaal).

² *Kamerstukken II 2020/21*, 31 753, nrs. 230 en 233.

uitzondering worden verstrekt. Daarvoor moet een advocaat goed motiveren dat de zaak zo complex is dat bijstand van een advocaat noodzakelijk is. Deze werkwijze heeft er volgens de professionals met wie in dit onderzoek is gesproken uiteindelijk aan bijgedragen dat gedupeerde ouders niet altijd de juridische ondersteuning hebben gekregen die zij, vanwege de complexiteit van de zaken en hun persoonlijke situatie, wel nodig hadden.

De randvoorwaarden voor zelfredzaamheid schieten tekort: versterk de eerstelijns rechtshulp

Uit het onderzoek blijkt dat het idee van zelfredzaamheid binnen het gesubsidieerde rechtsbijstandsstelsel in de praktijk anders uitpakt. Zo wordt ervan uitgegaan dat alle rechtzoekenden toegang hebben tot laagdrempelige vormen van juridische hulpverlening, zoals sociaal raadslieden. Maar het sociaal raadsliedenwerk is niet in elke gemeente actief. Ook kunnen rechtzoekenden die een zelfde juridisch probleem hebben, niet allemaal op dezelfde manier omgaan met dat probleem. Dat blijkt uit verschillende wetenschappelijke onderzoeken. Of een burger zelfredzaam is, is eerder afhankelijk van een combinatie van factoren. De complexiteit van het juridisch probleem, de persoonlijke omstandigheden, zoals ziekte, problemen met kinderen of schulden, en de capaciteiten van rechtzoekenden spelen daarbij een rol. Met al die factoren wordt geen rekening gehouden in de wet- en regelgeving en in de werk-instructies van de Raad voor Rechtsbijstand. Maar op basis daarvan werd wel besloten over een toevoeging. Tot slot gaat het stelsel ervan uit dat -in dit geval- de Belastingdienst/Toeslagen zich behulpzaam opstelt naar burgers en dat bezwaar- en klachtenprocedures goed werken. De kinderopvangtoeslagaffaire heeft duidelijk gemaakt dat dit niet het geval was.

Uit de gesprekken met professionals komt bovendien naar voren dat de geconstateerde problemen zich ook voor doen bij andere dan kinderopvangtoeslagzaken. De tekortkomingen in de toepassing van de zelfredzaamheidstoets lijken kenmerkend te zijn voor fiscale zaken in zijn algemeenheid. En voor specifieke zaken in andere rechtsgebieden, zoals CJIB-zaken en zaken in het personen- en familierecht.

De verbetering voor deze problemen kan worden gezocht in versterking van de eerstelijns rechtshulp. Mogelijkheden voor goede en breed toegankelijke sociaaljuridische ondersteuning zijn van belang om ervoor te zorgen dat burgers met een rechtsprobleem snel worden geholpen. Een meer mediation-achtige invulling vanuit de eerstelijns rechtshulp kan daar ook mogelijkheden bieden. De rechtzoekende en de overheidsinstantie, zoals de Belastingdienst, kunnen dan samen het gesprek aangaan om de situatie te bespreken, te bekijken wat het probleem is en na te gaan of de beslissing terecht is. Zo'n insteek is dan meer gericht op de oplossing van het probleem zonder dat een juridische procedure wordt gestart. Dit vraagt wel om een overheidsinstantie die verder kijkt dan alleen de regels.

Het strenge toevoegbeleid heeft een brede invloed: kies voor ruimhartiger toevoegen

Het strenge toevoegbeleid van de Raad voor Rechtsbijstand heeft op verschillende manieren zijn weerslag gehad op het aanvragen en afgeven van toevoegingen. Zo zag een deel van de gedupeerde ouders daardoor mogelijk af van rechtshulp of een (bezwaar)procedure. Ook dienden sociaal advocaten in kinderopvangtoeslagzaken geen of minder aanvragen in voor een toevoeging. De achterliggende rechtsproblemen in de kinderopvangtoeslagzaken waren vaak complex en ingewikkeld. Voor zowel de ouders als de advocaten was het moeilijk om inzage te krijgen in het dossier. Sociaal advocaten konden hierdoor niet altijd een goed beeld krijgen van de situatie. In die

omstandigheden bleek het ook moeilijk om te motiveren dat de zaak complex was om daarmee wel een toevoeging te krijgen.

Uit het onderzoek blijkt dat twee derde van de bij de Raad voor Rechtsbijstand aangevraagde toevoegingen is toegewezen. Toch lijkt het aantal daadwerkelijk aangevraagde toevoegingen laag te zijn in verhouding tot het grote aantal gedupeerde ouders in de kinderopvangtoeslagaffaire. Daarnaast is het percentage afgewezen aanvragen relatief hoog in vergelijking met de totale aanvragen bij de Raad voor Rechtsbijstand in die periode.

De verbetering kan worden gezocht in een ruimhartiger toevoegbeleid. Sociaal advocaten ervaren de huidige werkwijze als exclusief: er wordt niet toegevoegd, tenzij de sociaal advocaat kan motiveren dat de zaak feitelijk en/of juridisch complex is. De inzichten uit dit onderzoek suggereren dat een inclusieve werkwijze beter aansluit bij de praktijk: er wordt toegevoegd, behalve als heel duidelijk is dat iemand het zelf afkan.

Zo'n meer inclusieve werkwijze kan in de eerste plaats bijdragen aan het voorkomen van verdere juridische procedures. In de tweede plaats zorgt een ruimhartiger toevoegbeleid ervoor dat rechtshulpverleners in een eerder stadium bij de zaak betrokken worden. In een bezwaarprocedure bekijkt de overheidsinstantie de beslissing helemaal opnieuw. Terwijl de rechter in (hoger) beroep alleen beperkt toetst. Het is dus belangrijk om in bezwaar met juridische argumenten te komen waarom het besluit niet juist is, of onvoldoende gemotiveerd is, of onzorgvuldig voorbereid is, of dat bepaalde jurisprudentie niet is meegewogen. In het huidige stelsel raken sociaal advocaten soms pas na afloop van de bezwaarprocedure bij een zaak betrokken. Dit doet afbreuk aan de mogelijkheden van de sociaal advocaten om de rechtzoekende op een goede manier bij te staan.

Tijdelijke regeling adviestoevoeging zelfredzaamheid

Gedurende het onderzoek is de tijdelijke regeling adviestoevoeging zelfredzaamheid (Ratz) ingevoerd. Deze regeling ondervangt een deel van de problematiek met de zelfredzaamheidstoets. De Ratz is bedoeld voor mensen die van de Raad voor Rechtsbijstand geen subsidie krijgen op grond van het juridisch probleem, terwijl de eerstelijns rechtshulp (sociaal raadsliden en het Juridisch Loket) geen passende rechtshulp kan geven. Door in dit soort gevallen toch gesubsidieerde rechtsbijstand toe te kennen, zorgt de Ratz ervoor dat rechtzoekenden niet tussen wal en schip raken.

Overzicht van onderzoeksresultaten

Het functioneren van het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand, in het bijzonder de zelfredzaamheidstoets, is via verschillende methoden in kaart gebracht (zie tabel S1).

- Met een juridische analyse is gekeken hoe zelfredzaamheid is ingevuld in de Wrb, het Brt en de werkinstructies van de Raad voor Rechtsbijstand. Met andere woorden: wat staat er op papier?
- In interviews zijn betrokken partijen gevraagd naar hoe zij zijn omgegaan met de zelfredzaamheidstoets in bezwaarzaken tegen de Belastingdienst over de kinderopvangtoeslag. Met andere woorden: hoe wordt de wet in de praktijk toegepast?
- Hoeveel toevoegingen er daadwerkelijk zijn aangevraagd in kinderopvangtoeslagzaken is onderzocht op basis van registratiegegevens van de Raad voor Rechtsbijstand.

De onderzoeksresultaten worden hierna per onderdeel geschetst.

Open omschrijving zelfredzaamheid in de wet

Een steeds terugkerende discussie bij gesubsidieerde rechtsbijstand is de financiering van het stelsel. Op basis van rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens kunnen voorwaarden worden gesteld aan het toekennen van gesubsidieerde rechtsbijstand. De zelfredzaamheidstoets kan daarmee worden gezien als een inhoudelijke begrenzing van het financieren van rechtsbijstand. De kerngedachte daarbij is dat gesubsidieerde rechtsbijstand alleen verleend moet worden in die gevallen waar dat echt nodig is. Deze kerngedachte is gebaseerd op enkele veronderstellingen over de inrichting van het stelsel en het gedrag van partijen binnen dit stelsel:

- het beperken van het recht op een toevoeging draagt bij aan het beheersbaar houden van de uitgaven aan gesubsidieerde rechtsbijstand;
- voor eenvoudige rechtsvragen is een toevoeging niet noodzakelijk omdat er andere passende hulpverlening, zoals gemeentelijke of andere overheidsinstellingen, sociaal raadslieden of maatschappelijk werk beschikbaar is;
- bestuursorganen zijn behulpzaam naar de burger toe. Zo moet er bijvoorbeeld ondersteuning worden geboden bij het aanvragen van toeslagen of bij het indienen van een bezwaar tegen besluiten van bestuursorganen. De procedures hiervoor moeten voor burgers transparant en duidelijk zijn;
- burgers beschikken, gegeven hetzelfde juridisch probleem, over vergelijkbare vermogens om het probleem aan te pakken.

Het begrip 'zelfredzaamheid' staat niet letterlijk in de Wrb, maar het idee van een zelfredzame aanvrager is daarin wel omschreven. Het gaat om situaties waarin de aanvrager zelf, of met bijstand van anderen van wie de werkzaamheden niet onder de Wrb vallen, zijn/haar belangen in een zaak kan afdoen. Hierbij wordt gedacht aan het aanvragen van een uitkering, het doen van belastingaangifte, het indienen van een bezwaarschrift in een belastingzaak, het vragen van kwijtschelding van een belasting-schuld, en het indienen van een ander verzoek bij een bestuursorgaan om een besluit te nemen. Daarbij geldt voor belastingzaken dat geen toevoeging wordt verstrekt als een bezwaar uitsluitend betrekking heeft op een geschil van rekenkundige aard. Hier kan een uitzondering op worden gemaakt als de zaak feitelijk dan wel juridisch complex is. Daaruit blijkt dat zelfredzaamheid voornamelijk gekoppeld wordt aan kenmerken van het juridisch probleem. De consequentie hiervan is dat bij relatief eenvoudige zaken elke burger geacht wordt zelfredzaam te zijn en het zonder professionele rechtsbijstand te kunnen. Uit de wetenschappelijke literatuur komt naar voren dat het beeld van een algemene mate van zelfredzaamheid niet strookt met de realiteit.

Voor enkele specifieke gevallen is in het Brt omschreven dat daar geen toevoeging voor gegeven wordt. Voor de meeste situaties is het aan de medewerkers van de Raad voor Rechtsbijstand om van geval tot geval te bekijken of er wel of niet toegevoegd kan worden. De Raad voor Rechtsbijstand heeft daarvoor werkinstructie W013 opgesteld. De werkinstructie is te vinden op het online platform de Kenniswijzer dat iedereen kan raadplegen. Daarmee kan de werkinstructie ook een informatiebron zijn voor sociaal advocaten, medewerkers van het JL, sociaal raadslieden en de rechtzoekenden zelf.

Zelfredzaamheidstoets streng toegepast in de praktijk

Advocaten kunnen bij de Raad voor Rechtsbijstand op twee manieren een toevoeging aanvragen. Voor beide procedures geldt dat aanvragen worden getoetst aan de hand van de werkinstructies van de Raad voor Rechtsbijstand, waaronder de zelfredzaamheidstoets:

- De High Trust procedure is vanaf 2010 als standaardwerkwijze ingevoerd. Advocaten die zich hiervoor hebben aangemeld, kunnen een toevoeging aanvragen zonder dat ze direct stukken moeten opsturen. Achteraf wordt via steekproeven getoetst of de aanvraag terecht is toegekend.
- In de reguliere procedure toetst de medewerker van de Raad voor Rechtsbijstand vooraf of een toevoeging kan worden verstrekt.

De Raad voor Rechtsbijstand volgde bij de toets streng de zelfredzaamheidsgedachte. Dat komt als algemeen beeld naar voren uit de interviews met medewerkers van de Raad voor Rechtsbijstand, medewerkers van het JL, sociaal advocaten en sociaal raadslieden.

Medewerkers van de Raad voor Rechtsbijstand volgden de lijn dat de Wrb alleen is bedoeld voor situaties waarin gespecialiseerde rechtsbijstand nodig is. Deze lijn is terug te zien in de praktische toepassing van de zelfredzaamheidstoets: er werd niet toegevoegd, tenzij. Het was mogelijk om uitzonderingen te maken, maar dan moest een zaak juridisch en/of feitelijk complex zijn. De toets op die complexiteit is specifiek per zaak en hangt af van het oordeel van de medewerker die beslist. Dat oordeel wordt ook bepaald door de toelichting die de advocaat bij de aanvraag geeft. Er zijn geen eenduidige criteria of handvatten voor wanneer een zaak als feitelijk en/of juridisch complex moet worden aangemerkt. In de werkinstructie van de Raad voor Rechtsbijstand wordt alleen het concrete geval genoemd van een geschil over de kinderopvangtoeslag waarbij het gastouderbureau er een wanordelijke boekhouding op nahield. In zo'n geval werd wel een toevoeging verleend.

Medewerkers van het JL hadden relatief beperkte ervaring met kinderopvangtoeslagzaken in de onderzoeksperiode. Bij het adviseren van rechtzoekenden houden zij in algemene zin rekening met de voorwaarden en criteria voor het verlenen van gesubsidieerde rechtsbijstand van de Raad voor Rechtsbijstand. Daaronder valt dus ook de zelfredzaamheidstoets. In het geval een medewerker van mening is dat de zaak complex is, raadt deze de burger aan om contact met een advocaat op te nemen. Daarnaast hielden medewerkers er bij hun advies aan burgers rekening mee dat deze, in het kader van de zelfredzaamheidstoets, mogelijk geen toevoeging zouden krijgen. Dat kan door burgers als ontmoedigend zijn opgevat.

Sociaal advocaten ervoeren de wijze waarop medewerkers van de Raad voor Rechtsbijstand de zelfredzaamheidstoets gebruikten als streng. De geïnterviewde advocaten waren van mening dat er onvoldoende oog was voor de juridische complexiteit van kinderopvangtoeslagzaken. Vaak werd ten onrechte aangenomen dat het om geschillen van feitelijke of rekenkundige aard ging. Daarnaast vonden sociaal advocaten het in veel gevallen lastig om te beargumenteren dat een zaak complex was. Ook waren hiervoor geen eenduidige criteria. Dit speelde voornamelijk een rol wanneer een advocaat een aanvraag had ingediend via de High Trust procedure. Meerdere advocaten hebben de ervaring dat hun ingediende aanvragen in kinderopvangtoeslagzaken bij controle achteraf werden afgekeurd. De vergoeding werd daardoor ingetrokken. De voor deze zaken gemaakte kosten komen voor rekening van de advocaat. Ze mogen die niet op de cliënt verhalen.

Als het gaat om zelfredzaamheid verwijst de Wrb naar voorzieningen buiten het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand, waaronder sociaal raadslieden. Sociaal raadslieden hebben daarmee een taak in de rechtshulpverlening die zij, naar eigen zeggen, maar voor een deel kunnen vervullen. De kinderopvangtoeslagzaken bleken in de praktijk meestal te complex voor bijstand door sociaal raadslieden. Tegelijkertijd was het lastig om rechtzoekenden door te verwijzen naar de advocatuur. Door de ervaren strenge toepassing van de zelfredzaamheidstoets waren deze zaken voor advocaten niet altijd

financieel interessant. Daarnaast was het beeld dat de kans van slagen bij de rechter gering was en de gevraagde tijdsbesteding hoog.

Een derde van aangevraagde toevoegingen is afgewezen

Op basis van registratiegegevens van de Raad voor Rechtsbijstand is een algemeen beeld geschetst van de daadwerkelijk toegewezen en afgewezen aanvragen voor een toevoeging. Het gaat daarbij om aanvragen voor een toevoeging in bezwaarzaken tegen de Belastingdienst over de kinderopvangtoeslag in de periode 2011-2021. Zo'n twee derde van de aangevraagde toevoegingen is toegewezen. Een deel van de ouders die in de periode 2011-2021 in bezwaar is gegaan tegen een beslissing van de Belastingdienst over de kinderopvangtoeslag heeft dus gesubsidieerde rechtshulp gekregen. Toch blijkt dat een derde van de aangevraagde toevoegingen is afgewezen. Op basis van de beschikbare gegevens was het niet mogelijk om na te gaan hoeveel van de aangevraagde toevoegingen zijn afgewezen op grond van zelfredzaamheid.

Deel van de problematiek belicht

De focus van dit onderzoek lag op de beoordeling van aanvragen voor een toevoeging bij bezwaarprocedures in kinderopvangtoeslagzaken. En op de rol die 'zelfredzaamheid' daarbij heeft gespeeld. Door deze focus kon maar een deel van de problematiek van ontbrekende juridische bijstand in de kinderopvangtoeslagaffaire worden belicht. Zo zijn er indicaties dat er in een deel van de kinderopvangtoeslagzaken geen aanvraag voor gesubsidieerde rechtsbijstand is gedaan. Daarnaast kleven er aan het verrichtte onderzoek bepaalde beperkingen (zie ook tabel S1), waardoor de resultaten geen volledig beeld geven. Ook ontbreekt het zicht op de gedupeerden die boven de inkomensgrens van de Wrb vallen. Dat neemt niet weg dat het onderzoek belangrijke inzichten heeft opgeleverd over het functioneren van het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand.

Tabel S1 **Overzicht van gebruikte onderzoeksmethoden met bijbehorende beperkingen**

Onderzoeksmethode	Omschrijving	Beperking
Juridische analyse	<p>Kamerstukken over:</p> <ul style="list-style-type: none"> - artikel 12 en 28 Wrb - artikel 8 Besluit rechtsbijstand- en toevoegingscriteria (Brt) <p>Uitspraken (1994 - 1 december 2021) gepubliceerd op Rechtspraak.nl. over beroep op zelfredzaamheidstoets</p>	Vooraf uitspraken die belangrijk zijn voor de rechtspraak en voor de samenleving zijn op Rechtspraak.nl gepubliceerd.
Interviews	<p>24 respondenten met ervaring of kennis van de gang van zaken in kinderopvangtoeslagzaken:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ministerie van Justitie en Veiligheid: 4 - Raad voor Rechtsbijstand: 5 - Juridisch Loket: 5 - sociaal advocaten: 7 - sociaal raadslieden: 3 	De interviews geven alleen informatie over de belevingen en ervaringen van de geïnterviewde professionals.
Registratiedata Raad voor Rechtsbijstand	Aangevraagde toevoegingen in bezwaarzaken tegen de Belastingdienst over kinderopvangtoeslag in periode 2011-2021	Zaken worden niet als 'kinderopvangtoeslagzaak' en 'bezwaarzaak' geregistreerd. Daarom zijn de zaken geselecteerd op basis van een zaakomschrijving.

Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) is het kennisinstituut voor het ministerie van Justitie en Veiligheid. Het WODC doet zelf onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek of laat dit doen door erkende instituten en universiteiten, ter ondersteuning van beleid en uitvoering.

Meer informatie:

www.wodc.nl